

Куды “ходзяць” танцы?

Этнахарэолаг Мікола Козенка ўзнагароджаны медалём Францыска Скарыны за шматгадовую плённую працу ў сферах культуры і адукацыі. Ён з’яўляецца аўтарам ідэі і мастацкім кіраўніком Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва “Берагіня”. За больш чым 20 гадоў яго існавання ў рэгіёнах Беларусі пашырыўся фальклорны рух, заснаваны на прынцыпах, сцверджаных фестывалем — выяўленне, аднаўленне, перайманне і папулярнацыя традыцыйнага беларускага мастацтва. Мікола Аляксеевіч выкладаў беларускія традыцыйныя танцы ва Універсітэце культуры, зараз працуе ў Цэнтры дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі “Ветразь” і ў Школе традыцыйнага мастацтва (г. Мінск), а таксама вучыць дзяцей з Заслужанага аматарскага калектыву Рэспублікі Беларусь, фальклорнага гурта “Берагіня” школы вёскі Мётча (Барысаўскі раён). Аўтар шматлікіх навуковых публікацый. Харэограф падзяліўся з “К” меркаванням пра беларускую танцавальную культуру.

— Скажыце, ці было атрыманне медаля Францыска Скарыны для вас нечаканасцю?

— Маю кандыдатуру на ўзнагароду прапанаваў Беларускі саюз музычных дзеячў, дакументы рыхтаваў Цэнтр дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі “Ветразь”. Медаль не даецца за нейкае пэўнае дасягненне, хутчэй па сукупнасці заслуг.

— Ці памятаеце вы танцавальныя вечарыны з дзяцінства?

— Я нарадзіўся ў 1951-м годзе ў вёсцы Целяпуні Мазырскага раёна. Зараз яна ўжо ў складзе Мазыра. Недалёка ёсць вёска Козенкі, і я жартую, што яе назвалі ў мой гонар. Але там людзей з маім прозвішчам ужо няма. А маё знаёмства з народнымі танцамі адбылося на вяселлях маіх старэйшых братоў і сястры. Там танчылі ўсе: і моладзь, і людзі сталага веку, і жанчыны, і мужчыны. Калі вяселле было ўлетку, танцавалі на вуліцы і ў двары, а зімой — у хаце, якую спецыяльна для гэтага наймалі. У нас любілі хуткія танцы — Лявоніху, Барыню, Сербянку і асабліва польку. На вяселлях я танцавалі шмат разоў.

Сярод больш павольных, умераных танцаў памятаю Кракавяк, “Падыспан”, Карапет... Памятаю таксама, што скакалі і праз палкі. А павольным танцам быў вальс. Так што я назіраў танцы разнастайныя і па кампазіцыі, і па лексіцы, і па выканаўчым складзе. Танцам акампавала, як у нас казалі, “духавая музыка” — ансамбль з кларнета, трубы, вялікага барабана і “вялікай трубы”. У нас да гэтага складу далучалася і скрыпка. Гэты ж ансамбль іграў на танцавальных вечарынах падчас прастоўных святаў, дзе я таксама бываў.

— З якога года вы пачалі запісваць танцы ў экспедыцыях?

— У 1974 — 1978 гадах я вучыўся ў Маскоўскім інстытуце культуры. Выкладчыца, Клаўдзія Пятроўна Макарава, адразу скіравала мяне на даследчую работу, у тым ліку на збор матэрыялу “ў полі”. Ездзіў я пераважна па Беларусі. Рабіў рукапісныя нататкі, бо апараты для запісу відэамаатэрыялаў тады яшчэ не меў. Першая камера ў мяне з’явілася ў 1988 годзе,

На занятках.

галандская. Зараз у мяне велізарны архіў, у якім налічваецца больш за 1,5 тысячы адзінак відэазапісаў беларускіх аўтэнтычных танцаў, зробленых ва ўсіх рэгіёнах Беларусі. Архіў я патроху апрацоўваю, паралельна займаючыся іншымі справамі: фестывалі, разнастайнымі праектамі, выкладчыцкай дзейнасцю.

— Сярод гарадскіх аматараў традыцыйных танцаў не спыняюцца дыскусіі, як жа даўней рухаліся ў танцы: ці то плаўна, каб не стаміцца за ўсю вечарынку, ці то хутка, каб аж

Мікола Козенка з вучнямі Школы традыцыйнага мастацтва.

ногі гудзелі. Рассудзіце, калі ласка, гэту спрэчку.

— Па-першае, я вельмі рады, што паўстае столькі моладзевых танцавальных ініцыятыў. І галоўнае, што гэтая ініцыятыва ідзе знізу, а не зверху, як раней, калі яна не надта ўспрымалася. А што тычыцца вашага пытання,

шалёным танцам. Танцы ж умеранага і павольнага тэмпаў выконваліся больш стрымана, далікатна, з годнасцю. Так што, мяркую, сучасным гарадскім выканаўцам народных танцаў трэба не спрачацца, а знайсці тую гармонію, якая панавала ў свой час на вясковых вечарынах.

— А як наконт іншых праяў традыцыйнай танцавальнай манеры, стасункаў у танцавальнай пары?

— Сёння ў танцы хлопец пачынае ад патыліцы да пятак нешта шукаць у дзяўчыны на спіне. А старэйшыя жанчыны кажуць: “Мая спіна не гармонік, каб на ёй іграць”. Была вельмі вялікая самапавага ў дзяўчат, яны стваралі такую аўру нейкай таямнічасці, што хлопец і сам сабе не дазваляў разбэшчанацца. Бабулі кажуць: “Хлопец трымаў мяне культурна”.

Я назіраю за танцорамі, часта яны ці то нахіляюцца адно да аднаго праз увесь танец, ці то алкідаюцца назад. А спіна ўвесь танец павінна быць роўнай, у натуральнай паставе! Нахіл нефізіялагічны, праз нейкі час таго танца будзе хворая спіна. Можна нахіліцца, каб эмацыйна прытупіць, паказаць настрой і прадэманстраваць пэўны характар, галоўнае — жывот на каленку не класці. Яшчэ часам танчаць на выпрастаных нагах. Усё ж у беларускіх танцах ногі павінны быць прысмагнутыя, а крокі нешырокія.

— Ці моцныя рэгіянальныя адрозненні беларускіх танцаў?

— Шматгадовы вопыт палявой работы ва ўсіх рэгіёнах Беларусі дазваляе мне сцвярджаць, што сапраўды моцныя. У першую чаргу гэта тычыцца танцаў абрадавага пласта. Абрадавы фальклор трывала замацаваны за пэўнай мясцовасцю і не мігрыруе. Узоры абрадавага фальклору, у тым ліку і танцавальнага, не пераймаюцца іншымі супольнасцямі. Яны або існуюць менавіта ў тым выглядзе, які прыняты ў дадзенай мясцовасці, або проста знікаюць, калі па тых ці іншых прычынах разбураюцца ўмовы існавання самой супольнасці. Так атрымліваецца перш за ўсё з прычыны перасялення людзей у іншыя культурныя арэолы, дзе мясцовае насельніцтва мае свае абрадавыя нормы і не прымае нормы перасяленцаў. Як тут не ўспомніць хаця б наступствы Чарнобыльскай трагедыі!

Зусім па-іншаму жыве пазаабрадавы фальклор, у тым ліку пазаабрадавыя танцы. Яны адносяцца да групы міграцыйных і свабодна “ходзяць” па розных тэрыторыях. Гэта тыя формы народнай культуры, якія людзі розных мясцовасцяў і нават розных народаў ахвотна пераймаюць адзін у аднаго, так бы мовіць, абменьваюцца мастацкімі здабыткамі. І ў той жа час адзін і той жа танец у розных лакальных традыцыях набывае арыгінальную афарбоўку, непаўторны мясцовы каларыт. Полькі, кракавякі, падэспа-

ні і вялікая колькасць іншых пазаабрадавых танцаў у розных месцах танцуюцца па-рознаму, утвараючы мноства варыянтаў аднаго танца. Гэта тычыцца і кампазіцыі, і лексікі, і пластыкі, і дынамікі твораў. Таму менавіта пазаабрадавыя танцы ўтвараюць тое варыянтнае адзінства, якое цэментуе агульнасць беларускай танцавальнай культуры і ў многім вызначае яе адметнасць і самабытнасць.

— Вы шмат вучыце зацікаўленую моладзь, аматараў. А як наконт прафесійнай адукацыі?

— На жаль, беларускія традыцыйныя танцы ў нас нідзе не выкладаюць як асобны прадмет. Кафедра харэаграфіі ва Універсітэце культуры (кіраўнік Святлана Гуткоўская) мае чатыры кірункі: эстрадны танец, бальны танец, народны танец і сучасная харэаграфія. У межах накірунка “народны танец” вывучаюць танцы народаў свету, і зусім няшмат гадзін адведзена беларускім, і то не народным, а сцэнічным, дзе любую музыку дай — і будзе так званы беларускі танец. А на кафедры этналогіі і фальклору (кіраўнік Вячаслаў Калацэі), дзе якраз існуе прафесійная цікавасць менавіта да аўтэнтычнай народнай культуры беларусаў, увесь час скарачаюць гадзіны. Становіцца, на жаль, сумнае.

Алена ЛЯШКЕВІЧ,
супрацоўніца Цэнтра
даследаванняў беларускай
культуры, мовы і літаратуры
НАН Беларусі
Фота аўтара